

Školní statky (26) přičleněny jsou k hospodářským, rolnickým i lesnickým školám a mají podle stavu k 1. I. 1936 celkovou výměru: 3916 ha, z níž připadá na půdu vlastní 3098 ha, na půdu najatou 343 ha a na půdu bezplatně propůjčenou 476 ha; lesy (školní polesí lesnických škol) zaujímají výměru 2400 ha, ostatek je půda zemědělská, vodstvo, plochy neplodné a zastavené.

Výzkumnické statky (22) spravovány jsou výzkumnými ústavy a stanicemi zemědělskými a zaujímají k 1. I. 1936 celkovou výměru okrouhle 5969 ha, z níž připadá na půdu vlastní 2060 ha, na půdu najatou 3883 ha (převážně horské pastviny v Niž. Vereckách 3287 ha) a na půdu bezplatně propůjčenou 26·5 ha.

IV. Do skupiny státních lesů a statků čsl. republiky v širším slova smyslu lze zařadit ještě tyto státní podniky:

Vojenské lesní podniky ve výměře 78.783 ha tvoří vrchní lesní správy v Hořovicích, v Plumlově, v Malackách a v Kamenici n. Cíř., které spravovány jsou jako státní podnik ředitelstvím vojenských lesních podniků v Praze, jež jest podřízeno ministerstvu národní obrany. Provoz těchto podniků je přizpůsoben vojenským potřebám zejména jako dělostřelecké střelnice.

Školní závod zemědělský v Uhřetěvsi je demonstračním a vyučovacím objektem vysoké školy zemědělského inženýrství v Praze a má výměru 574·8 ha.

Školní závod zemědělský v Žabčicích slouží pro vysokou školu zemědělskou v Brně témuž účelu jako závod Uhřetěveský a má výměru 395 ha.

Uvedené školní statky vysokých škol zemědělských podřízeny jsou ministerstvu školství a národní osvěty. Toto ministerstvo spravuje kromě nich ještě školní závod zemědělský v Děčíně-Libverdě přidělený zemědělskému odboru německé vysoké školy technické v Praze a školní závod v Kuřimi přidělený vysoké škole zvěrolékařské v Brně; ale tyto školní závody nejsou statky státními a hospodaří jen na půdě najaté. Podrobnější data o Státních lesích a statcích jsou uveřejněna v publikaci: Deset let Čsl. republiky, III. díl a v státních rozpočtech (a jejich přílohách) a účtech.

Karel Šiman.

Státní úředníci.

viz Zaměstnanci státní.

Státní území.

O státním území vůbec. I. Pojem státního území. — II. Rozsah státního území. A. Všeobecná charakteristika. B. Jeho součásti. 1. Souš. 2. Vodstvo. a) Části moře. aa) Moře pobřežní. bb) Mořské zátoky a zálivy. cc) Moře vnitrozemské. dd) Mořské úžiny. ee) Moře ostrovní. b) Vodstvo vnitrozemské. aa) Jezera. bb) Řeky a kanály. 3. Movité předměty, tvořící součásti státního území. a) Lodi aa) státní, bb) soukromé. b) Létadla aa) státní, bb) soukromá. c) Podmořské kabely. — III. Změny státního území. A. Nabytí. 1. Akcese. 2. Okupace. 3. Aneксе. 4. Vydržení. 5. Adjudikace. 6. Cese. B. Ztráta státního území. — IV. Ochrana státního území. A. Mezinárodní. B. Vnitrostátní.

Čsl. státní území. I. Rozsah. A. Úvod. B. Doba vzniku čsl. státu. C. Rozsah čsl. státního území v době přechodné. 1. Země historické. 2. Slovensko a Podkarpatská Rus. 3. Těšínsko. 4. Území inkorporované. 5. Pozdější úpravy hranic. — II. Změny čsl. státního území po definitivním stanovení státních hranic. — Ochrana čsl. státního území: A. mezinárodní, B. vnitrostátní 1. ústavní, 2. správní, 3. trestní. Literatura.

Zkratky: s. ú. = státní území, s. h. = státní hranice.

Pokud je v textu poukazováno na knihy a články uvedené ku konci článku v literatuře, je — pokud možno — citován jen autor se zkratkou l. c.

O státním území vůbec.

I. Pojem státního území.

Problém s-ho ú. stal se v posledních desetiletích oblíbeným thematem státovědy, její teoretikové se k němu opětne vracejí. I ve veřejnoprávní literatuře čsl. byla mu již věnována pozornost a to hlavně ve dvou samostatných publikacích (Šimákově a Neubauerově l. c.). Na tomto místě nelze se podrobněji obírat rozličnými teoriemi o s-m ú. — jež souvisí úzce se základními problémy veřejného práva, tak hlavně s problémem státu — a je kriticky hodnotiti, stačí úplně, podáme-li úvodem k výkladům dalším o nich jen povšechný přehled, odkazující co do podrobností na bližší rozbor, jež obsahují jednotlivé monografie uvedené v literatuře. Jednotného, všeobecně uznaného třídění těchto teorií není.

Problém s-ho ú. nevyskytuje se v právo-vědě teprve v době moderní, nýbrž objevuje se opětne i v dobách starších (již v antice a ve středověku, kdež jej sleduje podrobně Hamel l. c.), avšak jeho tehdejší řešení mají nyní význam jen historický. Stačí z doby starší upozorniti jen na teorii,

nebo lépe řečeno nazírání patrimoniální, jež po vzoru práva lenního přičítalo panovníkovi dominium eminens nad celým státem, jakož i na učení Vattelovo v XVIII. stol., podle něhož je s. ú. ve vlastnictví národa - státu. Stručně lze tyto teorie charakterisovati, že vycházejí ze soukromoprávního nazírání na stát. Se stopami jich, aspoň co do nomenklatury, setkáváme se dosud v angloamerické literatuře práva mezinárodního, tak ku př. dospívá nejnověji Bustamante (l. c. str. 290) k závěru, že stát má nad svým územím propriété souveraine.

Moderní nazírání na s. ú. počalo si raziti cestu v letech šedesátých minulého století a rozvinulo se v následujícím půlstoletí ve tři teorie, jejichž společným znakem jest, že řeší problém s-ho ú. s hlediska práva veřejného.

Nejstarší jest t. zv. teorie předmětová (vlastnická), podle níž jest s. ú. věcným předmětem státního panství. Teorie tato tkví svými kořeny ve starším soukromoprávním nazírání, že s. ú. jest ve vlastnictví státu, liší se však podstatně od něho tím, že se tu operuje poprvé vědomě a důsledně s veřejnoprávním pojmem panství (imperium) na rozdíl od soukromoprávního pojmu vlastnictví (dominium). Z tohoto hlediska bývá za zakladatele této teorie pokládán Gerber, teorie tato měla hlavně v Německu hojně stoupenců (Seydel, Bornhak), v nejnovější době povstal jí v Itálii nový obhájce v osobě Donatiho (l. c.), teorie tato jest stále panující v právu mezinárodním.

Pravým opakem teorie předmětové jest teorie kvalitní (prostorová). Kdežto podle teorie předmětové je s. ú. pro stát předmětem zevního světa, jest pro teorii kvalitní s. ú. částí státu samotného. Jest podstatným elementem státu jako subjektu, jest však zároveň i prostorem, v němž se projevuje státní panství. Za zakladatele jejího bývají prohlašováni Gerber a Fricker (l. c.), nejvíce ji propracoval G. Jellinek (l. c. str. 394 a sl.), z jiných jejích stoupenců v Německu budtež uvedeni: Preuß, Rehm, Anschütz, G. Meyer, O. Meyer, v Itálii pak Udina. Ze závěrů, k nimž tato teorie došla, budiž upozorněno aspoň na některé: na tomtéž území může existovati jen jeden stát (neprostupnost státu); právo státu k území jest reflexem jeho vlády nad osobami, obývajícími ono území; stát nevládne nad územím, nýbrž v území. Tuto teorii lze dosud považovati

za vládnoucí v Německu přes pokroky, které učinila v poslední době teorie třetí, totiž kompetenční.

Teorie kompetenční vznikla ze snahy oprostiti definici s-ho ú. od znaků — po názoru autorů této teorie — neprávnických, totiž sociologických, jako je pojem státní moc, státní panství atd. Průkopníkem byl tu Radnitzky svojí úvahou (Archiv des öffentl. Rechts XX, l. c.), v níž vychází z pojmu kompetence, kterou přičítá nejen jednotlivým státním orgánům, nýbrž i státu samotnému. Rozeznává kompetenci osobní, věcnou a místní; kompetence místní jest mu totožná s územní výsostí. Blíže propracoval teorii tuto Henrich, jenž definuje ve své knize (l. c. str. 138) s. ú. v běžném slova smyslu (zove je s-m ú-m v užším slova smyslu) jako souhrn těch místních kompetencí státních orgánů, které se vztahují na pravidelné zákonodárství, soudnictví a státní správu. Teorie tato byla přijata i školou normativní, kdež se však vychází pravidelně nikoliv z pojmu kompetence, nýbrž z širšího pojmu právního řádu. Kelsenovi jest s. ú. jednak prostorem pravidelné platnosti právního řádu, jednak prostorem, na nějž jest omezena platnost státních aktů donucovacích (Allgemeine Staatslehre str. 138—139, Reine Rechtslehre str. 124, Theorie générale du droit internationale public str. 194, v první z uvedených publikací uvádí znaky oba, v druhé pouze znak první, ve třetí zdůrazňuje spíše znak druhý). Verdroß mluví ve své knize (l. c. str. 178) o s-m ú. jakožto o území, v němž zásadně jest určitý stát příslušný tvořiti státní акты. Z jiných stoupenců tohoto učení budtež uvedeni: Schoenborn, Fedozzi a Bourquin. Z českých autorů zabývá se pojmem s-ho ú. nejpodrobněji Neubauer, jenž dochází ke dvojí definici s-ho ú. (l. c. str. 82 a 92). S hlediska vnitrostátního jest mu s-m ú-m onen prostor, který právní řád subsidiárně prohlašuje za rozsah své platnosti, a který jednotlivé normy při stanovení rozsahu své platnosti předpokládají. S hlediska práva mezinárodního jest mu s-m ú-m onen prostor, mimo který podle norem mezinárodního práva nemají normy vnitrostátní ukládati výkon donucovacích aktů státních orgánů.

Kompetenční teorie podobá se na první pohled dosti teorii prostorové, avšak bližší rozbor ukazuje, že jsou tu podstatné rozdíly, spočívající v odlišném nazírání na podstatu státu.

Někteří autoři spojují ve své definici s-ho ú. z části názory teorie předmětové a teorie prostorové, tak ku př. Laband, Zorn, Liszt, někdy mluví se tu o teorii kombinační.

Z tohoto stručného přehledu, jenž nečiní nikterak nároku na úplnost, a jenž se úmyslně vyhýbá kritice (tou obíral se nejpodrobněji ve svém článku Henrich I. c.), jest patrné, že věda nedospěla dosud k nějaké všeobecně nebo alespoň převážně uznávané definici s-ho ú. Ba stav jest nyní méně uspokojivý, nežli se zdál býti počátkem tohoto století. Definice, které jednotliví autoři podávají, jsou tak všeobecné, že lze z nich málo čerpat při řešení jednotlivých sporných případů.

II. Rozsah státního území.

A. Všeobecná charakteristika. Obrátíme-li se od definice pojmu s-ho ú. k řešení otázky, jaké části zevního světa může s. ú. zahrnovati, setkáme se s větší jednotností názorů, byť i tu byly některé otázky sporné.

Jednotnost je v tom, že s. ú. nemá pouze dva rozměry, není plochou, není pouze kusem zemského povrchu, nýbrž že má rozměry tři, jest prostorem, patří k němu i zemské vnitro, nalézající se pod částí povrchu vyznačeného s-mi h-mi i ovzduší nad tímto územím. Má tedy tvar nepravidelného (komolého) jehlance. Bylo by proto snad lépe užívatí místo vžitého výrazu s. ú., kdež substantivum připomíná plochu, výrazu jiného, ku př. oblast (tak činí Hobza a Tomsa I. c.). Odedávna bylo uznáváno, že s. ú. sahá i do vnitra země (šrov. horní regál, v novější době tunely v pohraničních horstvech), sporno bylo však ještě do nedávna, zda i ovzduší nad zemským povrchem ohraničeným s-mi h-mi patří k s-mu ú., či není-li to res nullius podle obdoby volného moře. V teorii i v praxi bývaly hájeny oba tyto názory, též názor sprostředkující, jenž posuzoval otázku ovzduší analogicky podle moře pobřežního a širého. Rozhodnutí v praxi přinesla Pařížská úmluva o úpravě letectví z 13. X. 1919 (č. 35/1924 Sb.), kdež se praví v čl. 1: „Vysoké smluvní strany uznávají, že každý stát má úplnou a výlučnou svrchovanost nad vzduchovým prostorem nad jeho územím. Územím státu ve smyslu této smlouvy rozumí se s. ú. mateřské a koloniální spolu s pobřežními moři přiléhajícími k jmenovanému území“. Ustanovením tímto rozhodnut

v podstatě spor i pro teorii. Pokud jde o otázku, jak daleko sahá s. ú. nad zemí a pod zemí, sluší patrně hranice jeho v těchto směrech hledati tam, kde — podle dočasného stavu techniky — přestává možnost činnosti státních orgánů. To lze pokládati za panující mínění, na rozdíl od jiných názorů, že s. ú. sahá ve vzduchu do nekonečna, nebo tak daleko, jak toho zájmy státu vyžadují. Platí tedy stará glossa: Dominus soli est dominus coeli et inferorum.

Důsledkem názoru, že s. ú. není plochou, nýbrž prostorem jest, že s. h. nejsou čarou, nýbrž plochami. Dolní a horní hranice s-ho ú. jsou — jak jsme viděli — neurčité, hranice postranní jsou dány plochami vedenými kolmo na čáry vyznačující rozsah státu na povrchu zemském. Tyto čáry tvoří s. h. v běžném slova smyslu, mohli bychom je též zváti s. h. v užším slova smyslu a pro svrchu zmíněné plochy vyhraditi název s. h. v širším slova smyslu. Avšak mohou se vyskytovat odchylky, s. h. v širším slova smyslu nemusí vždy probíhati kolmo na s. h. v užším slova smyslu. Tak ku př. v připravovaném hraničním statutu čsl. - německém praví se v čl. 8, že na mostech, vedoucích přes hraniční vody má býti s. h. vyznačena, kteréžto vyznačení má býti udržováno v souhlasu s polohou s. h. ve vodním toku. Změní-li se poloha s. h. ve vodním toku, platí přes to vyznačení na mostě za ohraničení státní výsosti na něm až do doby, kdy bude uvedeno v soulad se změnou polohy s. h. ve vodním toku. Může tedy dočasně býti jiným rozsah s-ho ú. na mostě a ve vodním toku. Jde tu o jakýsi balkon jednoho s-ho ú. do druhého s-ho ú.

S. ú. jest s hlediska právního vždy jediným celkem, s hlediska zeměpisného tvoří pravidelně též celek, může se však skládati z několika celků místně oddělených. V této souvislosti budiž upozorněno, že k s-mu ú. sluší podle převažujícího mínění počítati vedle země mateřské i kolonie, nikoli však t. zv. protektoráty a zájmová území.

Části s-ho ú. oddělené od území mateřského a obklopené zcela cizím státem zovou se s hlediska státu mateřského exklávami, s hlediska státu je obklopujícího enklávami. Zjev tento byl v dřívější době velmi častý, souvisel často s lenním zřízením, byl však postupně odstraňován při tvoření větších státních celků a při úpravách hranic, takže jest nyní poměrně říd-

kým. Tak ku př. v jižní Francii jest enklávou španělská exkláva Llivia. I na hranici slezsko-pruské byly takové útvary (viz dále). Též celý stát může tvořiti enklávu, je-li obklopen zcela jiným státem (S. Marino, stát města Vatikánu). O poloeinklávách (poloenklávách) se mluví, vybíhá-li území jednoho státu do druhého v podobě úzkého jazyku.

S. ú. jest po stránce pozitivní vyznačeno tím, že osoby na něm se nalézající jsou — až na určité výjimky, přípustné podle práva mezinárodního (exterritorialita, viz toto heslo) — podrobeny výsosti dotyčného státu, po stránce negativní pak tím, že jsou na něm vyloučeny vrchnostenské akty jiných států, pokud ovšem mezinárodní právo nepřipouští určité výjimky. Tato výjimečná vrchnostenská činnost jednoho státu na území druhého státu může se jeviti jako rub exterritoriality, může se však projevovati i jinak: ve formě trvalé, tak je tomu ku př. u t. z. služebností státních (viz toto heslo), nebo ve formě přechodní, totiž tvorbou jednotlivých vrchnostenských aktů na cizím státním území. Dále bývají sem počítány případy státu spolkového a t. zv. kondominia (koimperia). Jde tu o věc v teorii značně spornou a nelze se jí tu blíže zabývati. Všechny tyto výjimky ze zásady, že na území určitého státu vykonává jen tento stát právní panství, působí — jak jsme viděli — obtíže při definici pojmu s-ho ú.

B. Součástí s-ho ú. S-m ú-m nejsou pouze části pevniny, nýbrž čítají se k němu i určité plochy vodní a některé věci movité. V následujícím podáváme přehled těchto složek s-ho ú., přidržující se co do třídění v podstatě monografie Schadeovy (l. c.). Součástí s-ho ú. jsou:

1. Souš vymezená s-mi h-mi (viz heslo „Hranice státní“). Hranicí-li souš patříci určitému státu s mořem, netvoří s. h-i rozhraní mezi pevninou a mořem, nýbrž vzhledem k tomu, že k s-mu ú. patří i část přilehlého moře (t. zv. moře pobřežní, viz dále), tvoří s. h. teprve rozhraní mezi mořem pobřežním a mořem širým (názor tento nebývá ani v praxi, ani v teorii vždy uznáván, tak ku př. opačně Scholz l. c. 159). K s-mu ú. na souši patří i vodstva, jež se na souši nalézají, o čemž dále.

2. Vodstvo (národní). Souhrnného názvu „národní“ nebo „výsostní“ bývá někdy používáno pro všechna vodstva, jež

se čítají ke s-mu ú., jindy bývá tohoto názvu používáno v užším smyslu. V podrobnosti třeba rozeznávati:

a) Části moře. Sem patří:

aa) moře pobřežní, totiž pás moře u pobřeží, jehož vnitřní hranici tvoří podle převládajícího mínění čára nejnižšího odlivu za normálních poměrů, hranici vnější pak čára, jejíž běh byl rozmanitým způsobem určován. Dlouho platilo učení Grotiovo, že čára tato určuje se podle dostřelu pobřežních děl (terrae potestas finitur ubi finitur armorum vis), poněvadž pak dostřel děl činil v XVIII. stol. asi tři mořské míle, byla mnohými státy tato vzdálenost vzata za určení vnějších hranic pobřežních moří. V poslední době některé státy rozšířily tuto hranici na 4 až 6 mil, ba v některých směrech — pro výkon policie celní a zdravotní — ještě dále, až na 12 mil. Celkem lze říci, že všeobecně uznaného mezinárodního pravidla tu není, každý stát rozhoduje o rozsahu svého pobřežního moře samostatně, ovšem sluší patrně předpokládati souhlas druhých států, daný aspoň mlčky. V oblasti pobřežního moře přísluší pravidelné zákonodárství, správa i soudnictví pobřežnímu státu, proto čítá se toto vodstvo k s-mu ú. Svrchovanost státu v pobřežním moři jest zvykovým právem mezinárodním omezena ve dvojím směru: pobřežní stát nesmí cizím lodím (soukromým, sporno zda i válečným) zapovídati klidný průjezd pobřežním mořem a v důsledku toho musí trpěti omezení své svrchovanosti, plynoucí z toho, že na těchto lodích domovský stát vykonává zcela (u lodí válečných) nebo aspoň z části (u lodí ostatních) svoji výsost, i když se nalézají v pobřežním moři druhého státu. Mluví se tu někdy o mezinárodní služebnosti.

bb) Mořské zálivy, zátoky a přístavy tvoří podle převládajícího mínění část s-ho ú. tehdy, jsou-li obklopeny pevninou, náležející jen jedinému státu, a nepřesahuje-li vjezd do nich určité šíře; někdy se pokládá za rozhodnou ta okolnost, že pobřežní stát po delší dobu oním vodstvem nakládal bez námitek jako svým s-m ú-m (t. zv. historické zálivy, ku př. brestský záliv ve Francii, štětínský záliv v Německu, v Anglii zovou se taková vodstva King's chambers). Analogicky jako zálivy sluší patrně pozuzovati rozšířená ústí řek do moře. V těchto národních vodách vykonává pobřežní stát plnou státní svrchovanost, neplatí tu omezení ohledně cizích lodí jako v pobřežním moři.

cc) Moře vnitrozemské jest částí moře, jež jest spojena s širým mořem splavnou mořskou úžinou. Jsou to vlastně veliké zálivy a sluší je správně posuzovati jako zálivy (Černé a Azovské moře, Zuiderské jezero atd.).

dd) Mořské úžiny. Zde se názory o tom, pokud je sluší čítati k s-mu ú. velmi rozcházejí, hlavně pokud jde o úžiny spojující dvě širá moře. Nejsprávnějším zdá se požadovati, aby oba břehy patřily témuž státu, a aby úžina nepřesahovala určité šíře.

ee) Ostrovní moře jest část moře mezi pevninou a ostrovy, nebo mezi jednotlivými ostrovy. Uznává se nyní většinou, že tam, kde pobřeží mořské jest lemováno ostrovy, úskalími a písčinami, pobřežní moře začíná teprve na vnějším okraji těchto pevninských útvarů, ovšem nejsou-li od souše příliš vzdáleny. Moře mezi pevninou a oněmi útvary považuje se za moře vnitrozemské.

Ostrovy ležící dále od pevniny mají vlastní pobřežní moře (to se neuznává při majících, vybudovaných na úskalích v širém moři), při skupinách ostrovů sluší analogicky použití pravidel uvedených v předchozím odstavci (sporno).

Vodstva uvedená pod bb—ee zahrnují se někdy pod společným názvem moře teritoriální, někdy zahrnuje se pod tento název i moře pobřežní. Společným znakem všech těchto vodních ploch tvořících část s-ho ú. jest, že nelze je zciziti bez souše, tvořící jejich zázemí (srov. Oppenheim l. c. I., str. 272, 291; Verdross l. c. str. 202), nelze je však přesto pokládati za pouhé příslušenství s-ho ú. vytvořeného pevninou.

b) Vodstvo vnitrozemské. Jak již bylo upozorněno sub 1. patří ke s-mu ú. i veškeré vodstvo nalézající se uvnitř s-ch h. vymezujících s. ú. na pevnině. Patří sem tedy:

aa) Jezera, bez rozdílu velikosti, jakož i bez rozdílu, jsou-li spojena s mořem čili nic (sporno). Hraničí-li jezera s několika státy, jest sporno, jak daleko sahá výsost jednotlivých států nad nimi; převládá však názor, že vodní plocha jest reálně rozdělena mezi pobřežní státy podle pravidel o dělbě státního panství nad pohraničními řekami. Patří tedy vodní plocha k s-mu ú. jednotlivých pobřežních států. I prakse přidržuje se většinou tohoto řešení.

bb) Řeky a kanály. K s-mu ú. patří nesporně řeky národní, t. j. řeky protékající od pramene až k ústí do moře jen

územím jediného státu. Patří k němu však i řeky mezinárodní, t. j. řeky protékající území několika států postupně za sebou, nebo tvořící hranice mezi nimi. V užším slova smyslu zovou se mezinárodními řekami ony z nich, které jsou od ústí do moře splavné a pokud jsou splavné. V nejúžším slova smyslu mluvíme pak o mezinárodních (nebo zmezinárodněných) řekách tehdy, je-li správa jejich upravena mezinárodními akty (ku př. Dunaj, Labe, viz tato hesla). Do podrobností nelze se tu pouštět; s hlediska tohoto článku stačí upozorniti, že mezinárodní řeky, v kterémkoli smyslu, tvoří součást příslušných s-ch ú., a to i tehdy, jsou-li řekami hraničními. Z tohoto hlediska není výraz: mezinárodní řeky vhodně volen (Triepel l. c. str. 9). Jak daleko s. ú. na nich sahá, stanoví právě s. h., bývá jí pravidelně střední čára vodního toku nebo hlavního plavebního koryta (srov. čl. 30 mírové smlouvy Versailleské). Svoboda plavby, jež na mezinárodních řekách jest buď mlčky přiznána nebo výslovně stanovena, přináší pobřežním státům rozličná omezení jejich svrchovanosti, jež však nejdou tak daleko, že by svrchovanost nad příslušným dílem řeky ztrácely a nepřestávají tudíž býti ani mezinárodní řeky částí s-ho ú. pobřežních států (Oppenheim l. c. I. str. 273, Schade l. c. str. 84, Tomsa l. c. str. 158).

Co řečeno o řekách platí analogicky i o vnitrozemských kanálech; kanály spojující dvě moře sluší zásadně klásti na roveň mezinárodním řekám.

3. Movité předměty tvořící část s-ho ú. Dosud jsme mluvili o nemovitostech tvořících část s-ho ú. K s-mu ú. bývají však počítány i některé movitosti, a to proto, poněvadž na nich přichází většinou k platnosti právní řád určitého státu i tehdy, když se nenacházejí na jeho území. Pro předměty tyto, poněvadž jde o movitosti, nehodí se ovšem zcela dobře název s. ú.; někdy se mluví o s. ú. fiktivním. Patří sem:

a) Lodi; v podrobnostech bylo by uvést:

aa) Lodi státní, t. j. lodi, sloužící k plnění státních účelů, tedy lodi válečné, policejní, celní a pod., jsou representanty svého státu a nepodléhají proto cizí státní moci ani v jejím pobřežním moři.

bb) Lodi soukromé jsou všechny lodi ostatní (dříve se rozeznávalo pravidelně mezi loděmi válečnými a obchodními), podléhají v pobřežním moři a přístavech

výsosti dotyčného státu, není-li ovšem smlouvou stanoveno jinak, kdežto na širém moři podléhají jen svrchovanosti svého domovského státu, proto hledí se na ně v tomto případě jako na část s-ho ú. Někteří snaží se rozšířit tento jejich vztah k domácímu státu i na ony případy, kde soukromé lodí jen projíždějí bez zastávky pobřežním mořem. Hlavně u těchto lodí bije do očí nevhodnost názvu s. ú., neboť tvoří s. ú. pouze dočasně.

b) Letadla. I zde sluší rozeznávat mezi letadly státními a soukromými jako u lodí.

aa) Státní letadla podléhají vždy — i tehdy, nalézají-li se nad cizím s-m ú-m, svrchovanosti svého státu domovského a počítají se proto ke s-mu ú.

bb) Letadla soukromá podléhají svrchovanosti svého domovského státu (t. j. kde jsou registrována) jen tehdy, nalézají-li se na jeho s. ú. resp. v jeho ovzduší nebo nad širým mořem. Nalézají-li se v ovzduší nad cizím s-m ú-m — čítaje v to i ovzduší nad pobřežním mořem, kdež neplatí na rozdíl od plavby v pobřežním moři zásada volnosti plavby — podléhají zásadně výsosti tohoto státu, ztrácejí tudíž charakter s-ho ú. domovského státu.

c) K s-mu ú. bývají čítány i podmořské kabely (sporno).

III. Změny s-ho ú.

V literatuře bývá někdy spor o to, je-li s. ú. pojmově nutným znakem státu. V nynější době však všechny státy civilisované mají své s. ú. Ovšem během času může se rozsah s-ho ú. měnit. Děje se tak jednak zásahy činitelů přírodních (ku př. změnou vodního toku tvořícího hranici pohyblivou), jednak na základě rozličných právních jednání. Každá změna s-ho ú. má dvě stránky, mezinárodní a vnitrostátní, což se jeví navenek často dvěma samostatnými akty, ku př. smlouvou o cesi území a zákony upravujícími právní řád na získaném území; někdy tyto akty splývají v jediný celek.

Změna v rozsahu s-ho ú. může se státi buď získáním území nového nebo ztrátou území dosavadního. Pravidelně získá státu jednoho jde na účet státu druhého. Nemusí tomu však vždy tak býti. Proto pojednáme zvlášť o nabytí a pozbytí s-ho ú.

A. Nabytí s-ho ú. Pravidelně rozeznává se pět způsobů nabytí s-ho ú.: akcese, okupace, anekse, vydržení, cese, někteří

přidávají ještě adjudikaci, jiní neuznávají opět některé z uvedených způsobů za samostatné způsoby nabývací, ku př. vydržení. Právě tak jako o počtu způsobů nabytí není shody ani v jejich třídění. Rozeznávají se ku př. nabytí způsobená činiteli přírodními od nabytí na základě právního jednání, někdy však oba způsoby bývají sloučeny (smlouva prohlašující určitý vodní tok za s. h. pohyblivou jest předpokladem pro akcesi území naplavením, tedy činitelem přírodním). Rozeznává se dále nabytí originální od derivativního. Avšak mínění značně se rozcházejí, do které kategorie zařaditi jednotlivé způsoby nabývací. Co do podrobností bylo by uvést:

1. Akcese (akrescence) jest zvětšení s-ho ú. buď činiteli přírodními nebo umělými stavbami. Podrobnosti viz heslo Akcese. S hlediska otázky s-ho ú. bylo by upozorniti na to, že jen tam, kde s. h. pohyblivá běží po břehu vodního toku, působí naplavenina, k níž dojde na takovém břehu, posun s. h. na místě samém a tudíž zvětšení s-ho ú. o naplavenou část. V jiných případech (ku př. jde-li s. h. pohyblivá prostředkem řeky) působí naplavenina na jednom břehu vzniklá posun pohyblivé hranice ve středu říčního toku, takže k rozšíření s. h. nedojde tam, kde naplavenina se usadila, nýbrž v určité vzdálenosti od tohoto místa tam, kde běží s. h. Podobně je tomu při naplaveninách na pobřeží mořském.

2. Okupace jest osvojení území nikomu nenáležícího provedené státem. Podrobnosti viz toto heslo.

3. Anekse jest jednostranný akt, kterým jeden stát rozšiřuje svoje území o část území druhého státu nebo o jeho celé území. Předcházelo jí pravidelně zničení dotyčného státu válkou, proto mluví se též o debellaci. Podrobnosti viz heslo Anekse.

4. Vydržení s-ho ú. náležejícího jinému státu. Tento způsob nabývací jest mnohdy spisovateli odmítán, v praxi však uznáván. Oppenheim (l. c. str. 351) je definuje jako nabytí suverenity nad územím nepřetržitým a nerušeným vykonáváním suverenity nad ním po tak dlouhou dobu, že jest nezbytno, aby se pod vlivem historického vývoje vytvořilo obecné přesvědčení, že daný stav věcí jest v souhlase s mezinárodním pořádkem. Za příklad anekse uvádí se obsazení Masavy od Italie v r. 1885, patřící do té doby Turecku, kteráž území Turecko nikdy Italii nepostoupilo.

5. Adjudikace, t. j. přiřknutí území výrokem mezinárodních institucí. Tak ku př. bylo Skutari přiřčeno Albanii v r. 1913 výrokem velmocí, Vilenské území v r. 1923 bylo velvyslaneckou konferencí přiřčeno Polsku, sem možno patrně počítati i rozdělení Těšínska výrokem velvyslanecké konference z r. 1920. Hranice mezi adjudikací a usneseními mírových konferencí nejsou dosti určité. Podkladem pro adjudikaci bývá často předchozí dohoda sporných stran, v níž se již předem podrobují rozhodčímu výroku, proto zahrnuje se někdy pod pojem cese (Heimburger l. c.).

6. Cese jest mezinárodní smlouva, v níž jeden stát postupuje část svého území státu druhému, nebo, jak se někdy praví, vzdává se části území ve prospěch státu druhého. Sporno jest, zda cese může se týkati celého státního území. Podrobnosti viz heslo Cese.

B. Ztráta s-ho ú. Ztráta s-ho ú. bývá rubem jeho nabytí. Jednotlivým způsobům nabytí s-ho ú. odpovídají způsoby jeho ztráty. Působení přírodních činitelů může se jeviti jako zisk i jako ztráta s-ho ú. Okupaci s-ho ú. odpovídá jeho derelikce. Aneксе, vydržení, adjudikace a cese mají vždy za následek ztrátu pro postižený stát.

Jest však ještě zvláštní způsob ztráty území, jemuž neodpovídá způsob nabývací, totiž ztráta s-ho ú. odtržením (revolucí, emancipací), tak ku př. odtrhly se r. 1776 Spojené státy americké od Velké Britanie, r. 1830 Belgie od Nizozemska. Definitivní úprava poměrů mezi státem mateřským a státem novým nastává často dodatečně ve zvláštních smlouvách, ty mají ovšem pro existenci nového státu význam jen deklaratorní, nikoliv konstitutivní. K uznání nového státu dochází pravidelně později od státu mateřského, než od států třetích, tak ku př. Spojené státy americké uznány od Velké Britanie až po 6 letech.

Změna s-ho ú. má veliký vliv na úpravu právních poměrů na území, o něž jde. Problém tento stal se zvláště akutní po světové válce. Viz heslo Sucece států.

IV. Ochrana s-ho ú.

S. ú. jest chráněno jednak předpisy práva mezinárodního, jednak práva vnitrostátního.

A. S hlediska mezinárodního jest nejdůležitější ustanovení čl. 10 paktu o Společnosti národů, jež zní: „Členové Společnosti se zavazují, že budou šetřiti a hájiti

nynější územní celistvosti a politické nezávislosti všech členů Společnosti proti každému vnějšímu útoku. Při útoku, hrozbě nebo nebezpečí útoku navrhne Rada prostředky, jak zabezpečiti provedení tohoto závazku“. Co do podrobností odkazujeme na heslo Společnost národů.

Další mezinárodní ochrana s-ho ú. může býti poskytována rozličnými dvoustrannými mezinárodními smlouvami. Typickým příkladem je Rýnský pakt ze 16. X. 1925, kde Německo, Belgie, Francie, Velká Britanie a Itálie zaručují „zachování územního statu quo vyplývajícího z hranic mezi Německem a Belgií a mezi Německem a Francií a neporušitelnost těchto hranic“. Z jiných mezinárodních smluv plyne ochrana s-ho ú. aspoň nepřímou. Patří sem rozličné alianční smlouvy, v nichž smluvní strany slibují si navzájem pomoc proti útoku třetího státu (srov. smlouvy z let 1920—1921, na nichž se zakládá Malá dohoda, viz toto heslo) a to pravidelně jen za určitých okolností (nevyvolaný útok určitého třetího státu). Jinou skupinu tvoří smlouvy, jejichž účelem jest pokojné řešení mezinárodních sporů, srov. Generální akt o pokojném řešení mezinárodních sporů z r. 1928. I smlouvy tyto slouží aspoň nepřímou k ochraně s-ho ú., zmenšujíce nebezpečnost války. Slouží k tomuto účelu zajisté i tehdy, když obsahují ustanovení — jako ku př. smírčí a rozhodčí smlouva čsl.-polská z 23. IV. 1925, č. 175/1926 Sb. — že nevztahují se na otázky „které se dotýkají územního statutu smluvních stran“.

B. S hlediska ochrany vnitrostátní budiž poukázáno na to, že v některých ústavách bývá zdůrazňována jednotnost s-ho ú., jeho nezcizitelnost a pod. Tak ku př. v ústavě československé, kdež se praví v § 3, že čsl. s. ú. tvoří jednotný a nedílný celek, v ústavě finské z r. 1919, podle jejíhož § 3 jest finské s. ú. nedělitelné, v rumunské ústavě z r. 1923 se praví ve čl. 1 a 2, že Rumunsko je stát jednotný, nedělitelný, a území jeho nezcizitelné. Prohlášení tato mají ovšem do značné míry ráz politický, neboť většinou určují samy ústavy způsob, jak lze měniti s. h-i a tím s. ú. Žádá se tu buď jen všeobecně souhlas parlamentu nebo smlouva mezinárodní nebo obyčejný zákon, výjimečně zákon ústavní (čsl. ústava §§ 3 a 64, rakouská ústava z r. 1920, čl. 3, a z r. 1934, čl. 4). V Bulharsku je třeba souhlasu Velkého národního shromáždění.

Vnitrostátní ochrana poskytuje se dále s-mu ú. rozličnými předpisy práva trestního a správního, do podrobností nelze tu zacházeti.

O státním území československém.

I. Rozsah.

A. Úvod. Republika Čsl. jest státem vnitrozemským, nemá mořského pobřeží, nemá též zámořských držav, odpadají u ní tudíž některé obtíže, na něž jsme poukázali v části prvé, obírajíce se otázkami, co patří ke s-mu ú. S. h. vymezující čsl. s. ú. vedou jen po pevnině, jsouce buď hranicí suchou nebo mokrou, t. j. danou vodními toky. Hranice mokrá jest někdy hranicí pevnou, jindy hranicí pohyblivou. Kterými normami jest čsl. s. h. stanovena a jaká jest v jednotlivých částech její povaha, jest podrobně vylíčeno v hesle Hranice státní str. 796—801, na něž se odkazuje. K doplnění údajů tam obsažených uvádějí se tu právní akty posledních let, upravující běh čsl. s. h. a mající tudíž vliv i na rozsah čsl. s-ho ú. Jsou to ohledně

Rakouska, čl. 52—55 Hraničního statutu z 12. XII. 1928, č. 139/1930 Sb.;

Maďarska, čl. 63—65 Hraničního statutu z 14. XI. 1928, č. 8/1931 Sb.;

Rumunska, čl. 34 Hraničního statutu z 15. VII. 1930, č. 36/1936 Sb.;

Polska, čl. 60 Hraničního statutu z 24. IX. 1931 (dosud neratifikován);

Německa, čl. 12 Hraničního statutu hlučinského z 3. II. 1927, č. 145/1930 Sb., čl. 2 a 3 smlouvy o hraničních vodních tocích a o výměně části území v pruském díle čsl.-něm. hranice z 31. I. 1930, č. 218/1933 Sb., čl. 1—3 smlouvy o hraničních tocích v saském a bavorském úseku hranic a o výměně části území na hranicích z 27. IX. 1935 (dosud neprojednán v parlamentě) a konečně čl. 3—5 připravovaného celkového hraničního statutu s Německem.

Svrchu uvedenými smlouvami byla — až na úpravu s Polskem, kde veškerá vodní hranice byla prohlášena za nepohyblivou — pohyblivost vodní hranice poněkud rozšířena, jednak tím, že hranice dosud nepohyblivá prohlášena za pohyblivou, jednak tím, že pohyblivost hranice rozšířena na další druhy změny vodního toku, nebo konečně tím, že dána ustanovení o přechodu hranice nepohyblivé v hranici pohyblivou. V těchto úpravách dochází vý-

razu snaha zajistiti na trvalo hospodářské výhody, plynoucí ze svobodného přístupu k tekoucí vodě.

Čsl. s. ú. jest jednotné po stránce zeměpisné, neboť tvoří souvislý celek. Nemá exkláv a není nyní rušeno enklávami. Do nedávna byly v tom směru nepatrné výjimky, na hranici slezsko-pruské byly totiž vzájemné enklávy v pohraniční obci Pelhřimově, dále byly čsl. enklávy v německé obci Arnoldsdorfu. Tyto anomální zjevy byly odstraněny smlouvou z 31. I. 1930. Poloenkláv a poloexkláv bylo ovšem více, i zde jest snaha odstraniti je při úpravě hranic. Typickým příkladem jest poloexkláva u Dolního Reuthu u Aše, odstraňovaná smlouvou z 27. IX. 1935. Má výměru 93 ha, souvisí s ostatním čsl. územím jen úzkou šíjí, širokou asi 125 m a zasahuje do Německa jako úzký jazyk o délce skoro 3 km.

Též na s-m ú. čsl. jeví praktické důsledky okolnost ta, že s. ú. sahá i pod povrch země (doly na hranici maďarské a saské, jeskyně na hranici maďarské, viz heslo Hranice státní str. 795, železniční tunely v pohraničních horstvech, ku př. u Jasiny). Vládnoucí mínění, že k s-mu ú. patří i ovzduší nad pevnou zemí, došlo výrazu v pohraničních statutech, kdež se praví, že hraniční čára na povrchu zemském ohraňuje též výsostní oblast pod zemí a nad zemí (čl. 8 připravovaného statutu s Německem, čl. 4 ostatních statutů).

Jak jest z předešlého patrné, jest nyní čsl. s. ú. — s výjimkou nepatrných změn, způsobených pohyblivostí hranice — veličinou stálou. Nebylo tomu vždy tak. To souvisí se vznikem našeho státu. Nevznikl v plném rozsahu najednou jediným aktem mezinárodním, nýbrž byl vytvořen převratem z 28. X. 1918 ve spojitosti s řadou aktů mezinárodních, jež končí v podstatě mírovými smlouvami, v nichž jsou stanoveny jeho definitivní hranice. Pravíme v podstatě, poněvadž konečným datem tohoto údobí, jež budeme zváti dobou přechodnou, není datum mezinárodní účinnosti mírových smluv, nýbrž datum, kdy delimitační komise, dosazené na základě ustanovení mírových smluv k vytýčení hranic, skončily své práce (viz heslo Delimitační komise). Ve zmíněné době přechodné nastala často taková situace, že nebyla sice na sporu existence státu Čsl., bylo však sporné, zda určité území k němu přináleží. Nacházíme i jiné formulace této otázky: zda na určitém území platily v ur-

čité době čsl. zákony, nebo zda na něm v kritické době vykonávaly platně činnost čsl. státní orgány, nebo zda se na ně vztahovala čsl. svrchovanost. Při všech těchto formulacích jde, jak plyne z úvodních výkladů o pojmu s-ho ú. v podstatě o touž věc: zda určité místo patřilo v určitou dobu k čsl.s-mu ú. Otázce této bylo v literatuře věnováno ku podivu málo pozornosti (srov. v literatuře uvedenou publikaci Šimákovu a články Hlavičkovy a Kalouskovy), kdežto naše nejvyšší tribunály se jí často obíraly.

Vzhledem k významu, jaký má řešení této otázky pro praksi a též i pro teorii, jsouc jaksi zkušebním kamenem pro jednotlivé teorie pojmu s-ho ú., přihlédneme k ní v následujícím blíže, čerpajíce při tom hlavně z bohaté judikatury.

Je tu třeba rozeznávati problémy dva: kdy vznikl čsl. stát, neboť od té doby existuje zajisté i čsl. s. ú., a dále v jakém rozsahu existovalo čsl. s. ú. v ten který čas doby přechodné.

B. Doba vzniku čsl. státu. Nyní uznává se takřka všeobecně, že čsl. stát vznikl dne 28. X. 1918 (tak Dnistrjanskýj, Kelsen, Kučera, Rašín, Weyr, Rauchberg, Spiegel, nejnověji i Hobza, instruktivní bližší přehled podává Tomsa l. c. str. 149 a sl.), neboť od toho dne jsou dány tři tradiční prvky státu: státní moc, národ a území. Nelze tudíž souhlasiti s míněním, že čsl. stát vznikl dříve, ku př. uznáním Národní rady čsl. za prozatímní vládu čsl. státu (tak dříve Hobza), nebo později, totiž teprve tehdy, kdy nábyly mezinárodní působnosti mírové smlouvy (tak Buza l. c.).

S panujícím míněním souhlasí v podstatě i výroky mezinárodních instancí. Srov. řadu rozhodnutí smíšeného soudu čsl.-německého, jež uznávají, že v době vyjednávání míru versailleského bylo Československo samostatným státem, a rozhodnutí reparační komise, že ode dne 28. X. 1918 bylo Československo ve válečném stavu s ústředními mocnostmi (blíže Kalousek, Věstník min. vnitra IX., str. 75).

Jasněji ještě nežli tato rozhodnutí mezinárodní mluví judikáty našich nejvyšších tribunálů. Tak praví se v nálezu Boh. adm. 823 a 4752 výstižně: „Utvoření Československého státu bylo aktem jednotným a státní moc republiky Československé vznikla fakticky již státním převratem dne 28. X. 1918, kdy se Národní výbor uchopil fakticky státní moci, sloučiv ve svých rukou všecku nejvyšší státní moc ve všech jejích

funkcích. Právní sankce dostalo se pak tomuto faktickému stavu vůlí národa československého, jako nositele státní svrchovanosti. Tato státní svrchovanost, tvořící vlastní podstatu národa, byla státotvorným zdrojem republiky Československé, nikoli však teprve mezinárodní nebo mírové smlouvy, na nichž existence státu toho jako taková nezávisela, a které sledují účel naprosto jiný, předpokládajíce již právní i faktickou existenci státního útvaru jako smluvní strany...“ Z jiných nálezů srov. Boh. adm. 1065, Boh. fin. 114, 115, 336, Váž. civ. 4186.

C. Rozsah čsl. s-ho ú. v době přechodné. Je-li shoda o tom, že čsl. stát vznikl dne 28. X. 1918, není tím ještě — hledíme-li ke způsobu jeho vzniku — nikterak rozřešena otázka, jak veliké bylo jeho území v onen den a později, až do stanovení definitivních s-ch hranic.

Jsou možny dva základní názory: podle jednoho existoval čsl. stát právně od počátku v tom rozsahu, jenž mu byl dán mírovými smlouvami, podle druhého rozšiřoval se územní rozsah jeho v době přechodné podle toho, jak bylo území, na něž si činil nárok, postupně obsazováno čsl. orgány. Názor první musí operovati ve veliké míře se zpětnou působností zákonů, tak ku př. zákon o zrušení šlechtictví ze dne 10. XII. 1918, č. 61 Sb., jenž nabyl účinnosti dnem vyhlášení, měl by podle něho působiti v Bratislavě patrně sice ode dne 1. I. 1919, kdy toto město bylo obsazeno čsl. státní mocí, avšak se zpětnou působností ke dni 18. XII. 1918, totiž ke dni, kdy byl vyhlášen. Názor tento musí tedy operovati s právní konstrukcí, jejíž důsledky vedou v praksi někdy ad absurdum. Naproti tomu druhý názor operuje faktickými poměry, podle toho nabyl by citovaný zákon účinnosti v Bratislavě dnem obsazení tohoto města beze vsí zpětné působnosti.

Otázka rozsahu platnosti čsl. právních norem a tím i otázka rozsahu čsl. s-ho ú. v době přechodné, mohla býti snad řešena legislativně, a to tak, že by bylo bývalo zákonem všeobecně stanoveno, v jakém rozsahu platily čsl. právní normy, vyhlášené v době přechodné. K zákonu takovému nedošlo a nelze zásady, jež takový zákon by měl obsahovati, vyvozovati z ojedinelých ustanovení některých čsl. zákonů (ku př. z § 1 úst. zák. č. 236/1920 Sb.) kladoucích za rozhodné datum pro vznik určitých právních poměrů den 28. X. 1918

pro celé s. ú. (blíže Kalousek v Poctě Háchově str. 307). Též v teorii není o otázce této shody, zastávce mají oba svrchu uvedené názory, jakož i názory kompromisní.

Dle našeho mínění nebyla v tomto směru právní situace v jednotlivých částech Československa stejná, nýbrž nutno rozze-
návati:

1. země historické,
2. Slovensko a Podkarpatskou Rus,
3. Těšínsko,
4. území inkorporovaná,
5. pozdější změny s-ch h. v době přechodné.

Ad 1. Pokud jde o země historické, stojí literatura (srov. Šimák l. c. str. 42, Hlavička v Právniku LXI, str. 173) i judikatura na stanovisku, že země tyto — s určitou modifikací ohledně Těšínska, o čemž dále — přináležely v celém rozsahu ve svých historických hranicích k čsl. státu již ode dne 28. X. 1918. Velmi jasně se vyslovuje nejvyšší správní soud v nálezu Boh. fin. 443 (šlo o právní postavení Liberce před jeho obsazením čsl. orgány), v němž praví mezi jiným: „Před státním převratem ze dne 28. X. 1918 tvořilo bývalé království České podle rakouské ústavy samostatnou jednotku netoliko správní, nýbrž i státoprávní. Ono mělo svůj zvláštní sněm, v jehož výboru byla vyvrcholena soustava samosprávná celé územní oblasti země. Pro obor státní správy byly zřízeny pro celou oblast tuto zemské ústřední orgány soudní i správní... Tento stav potrvál až do 28. X. 1918. Ani rakouská ústava, ani organisace rakouské správy veřejné neznala pojmu německého území Čech (Deutschböhmen). Národní výbor, podrobiv sobě 28. X. 1918 (§ 3 zák. č. 11/1918 Sb.) veškeré tyto ústřední úřady zemské, uchopil se tím státní moci na celém území bývalého království Českého, k němuž náleží též okres liberecký. Obyvatelstvo celého bývalého království Českého uznávalo i fakticky pravomoc Národního výboru, o čemž svědčí ty notorické okolnosti, že odvádělo do státní pokladny veřejné daně a dávky a plnilo rozkazy vydané ústředními úřady v Praze. Tyto úřady vydávaly normy pro celou oblast bývalého království Českého, čímž osvědčovaly státní moc. Proto nebylo zapotřebí, aby Národní výbor v zákoně ze dne 28. X. 1918, č. 11 Sb., jenž byl veřejně vyhlášen téhož dne, určitěji vymezil hranice samostatného státu česko-

slovenského, pokud jde o bývalé království České“. Srov. dále Boh. fin. 175, 565, Boh. adm. 568.

S míněním v citovaných nálezech vysloveným lze plně souhlasiti. Další oporu pro ně lze nalézt v přesvědčení čsl. národa o nedílnosti nejen království Českého, nýbrž celého celku zemí koruny České, jakož i ve vůdčí roli, již hrála v politickém životě českém Praha: kdo byl jejím pánem, byl pravidelně pánem všech zemí koruny české. Tím lze plně vysvětliti vliv, jež mělo převzetí vlády v Praze nejen na celé Čechy, nýbrž i na Moravu a Slezsko. Je pravda, že některá okrajová území historických zemí byla obsazena čsl. orgány teprve v listopadu a prosinci 1918 (Č. Líba 31. X., Stříbro 19., Most 27. XI., K. Vary 13., Liberec, Jablonec 14., Trutnov, Cheb 16. XII., Břeclava 9. XI., Svitavy 10., Mikulov a Znojmo 15., Šternberk 18. XII., Opava 18. XII. (další údaje viz Opočenský l. c. str. 209 a sl.), a že území ona snažila se uplatniti v této době svoji příslušnost k republice německo-rakouské, a že tato republika činila v tomto směru zákonodárné i administrativní opatření, avšak jde tu s hlediska právního řádu čsl. jen o přechodné faktické okolnosti (srov. též Boh. fin. 443), jež nemohly býti na újmu tomu, aby právní řád čsl. na onom území platil naveskrze ode dne 28. X. 1918. Je pravda, že i tu musíme operovati někdy se zpětnou účinností jednotlivých zákonů, avšak jde tu jen o mizivé výjimky ustupující zcela před velikým principem jednotnosti historických zemí.

Ad 2. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi byla situace jiná. Tyto země netvořily před převratem ani jednotky státoprávní, ani administrativní, ani zeměpisné. Neměly svých hlavních měst. Nepřipadly k našemu státu z důvodů historických. Důvodem byla vůle slovanského obyvatelstva území tato obývajících, jež byla respektována velmocemi (srov. úvod k t. zv. minoritní smlouvě z 10. IX. 1919, č. 568 Sb.).

Slovensko bylo obsazeno čsl. vojskem hlavně v prosinci 1918 a v první polovině ledna 1919, tak obsazeny Žilina 6., Nitra 12., Ružomberk, Lipt. sv. Mikuláš, Poprad, Kežmark, Levoča, Kremnice 15., Prešov 26., Košice 29. XII. 1918, Bratislava 1., Lučenec, Báňská Bystřice, Štiavnice, Zvolen 3., Komárno 10., Medzilaborce 15. I. 1919 (podrobnosti viz Horský l. c. str. 1301 a sl.). Podkarpatská Rus obsazena ve své

části nejzápadnější v lednu 1919 (Užhorod 12. I., další část koncem dubna a počátkem května, Mukačevo 30. IV.), kdežto východní část převzata od Rumunů teprve v době od konce května do konce července 1920 (podrobnosti viz Kalousek v Poctě Háchově str. 302—303). Všechna tato území byla obsazována čsl. orgány v přesvědčení, že jde o území vlastní, byť i v dobu obsazení nebyly ještě známy definitivní s. h. Nešlo tu tedy o okupaci ve smyslu vojenském, totiž o dočasné obsazení cizího území vojskem.

Oceníme-li pečlivě všechny tyto okolnosti, docházíme k závěru, že pro otázku, od kdy příslušelo Slovensko a Podkarpatská Rus k čsl. státu, jsou rozhodny momenty jiné, než v zemích historických, nikoliv okamžik vzniku čsl. státu, nýbrž postupné zabírání jednotlivých částí Slovenska a Podkarpatské Rusi čsl. orgány.

Na stanovisku tomto stojí převážně literatura (Šimák l. c. str. 49, Kučera v Časopise pro právní a státní vědu VII., str. 226, Kalousek v Poctě Háchově str. 314, opačné stanovisko hájí Hlavička v Právniku r. LXI., str. 172 a ve Všehrdu r. III., str. 88) i judikatura. Hlavně judikatura nejvyššího správního soudu, jež řídí se důsledně zásadním usnesením ze 14. IV. 1919, č. 352 pres., v němž se stručně praví: „Zákony Československé republiky platí v okupovaném území teprve od té doby, kdy okupace byla provedena. 2. Doba provedení okupace jest doba, kdy ústřední správa byla tam etablována, t. j. kdy župan byl jmenován a nastoupil svůj úřad“. Zásada zde uvedená jest opakována a blíže rozvedena v četných nálezech, ku př. Boh. adm. 2196, 2863, 4253, 4520, Boh. fin. 470, 1234, 3526. Budiž poznamenáno, že výraz okupace nebyl tu volen vhodně, nejdeť ani o okupaci území nepřátelského, ani o okupaci území bez pána. Výraz použitý n. s. s. se však vžil.

Z některých nálezů n. s. s. snad bylo by možno vyčísti i stanovisko opačné (srov. Boh. adm. 823, 1056, 2501, 3538), totiž že celé Slovensko přináleželo k Československu již ode dne 28. X. 1918, avšak bližší jejich rozbor ukazuje, že tomu tak není, a že tu jde většinou jen o nezcela přesnou stylisaci. Na toto opačné stanovisko staví se též v ojedinělých rozhodnutích n. s. srov. rozh. z 10. V. 1922 Rv III/28/22 (Právní obzor V., str. 171), a rozh. Váž. trest. 4366, avšak neuvádí pro tento náhled dosti přesvědčujících důvodů.

Můžeme tudíž říci, že podle panujících mínění šířila se na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platnost čsl. zákonů (a tudíž rozšiřovalo se i čsl. s. ú.), postupně podle toho, jak bylo ono území obsazováno čsl. orgány. Je-li shoda v principu, není tomu tak v podrobnostech, hlavně v tom, který způsob obsazení sluší pokládati za rozhodující, zda okupaci brannou mocí, či zavedení civilní správy, a dále v tom, ke které nejmenší územní jednotce jest při okupaci hleděti, zda k obci nebo okresu, či celé župě. Podle n. s. s. rozhoduje, jak jsme viděli, etablování ústřední správy v župě, pro Šimáka jest rozhodnou okupace území čsl. brannou mocí, podle Kalouska rozhoduje obsazení jednotlivých obcí brannou mocí, podle Kučery zavedení politické správy v okrese. V praxi má největší význam ovšem stanovisko n. s. s., proto uvádíme v následujícím rozhodná data pro jednotlivé župy, a to tak, že za jménem každé župy, která k Československu byt i jen z části připadla, uvádíme v závorce sídlo (dočasné) župního úřadu, den jmenování župana a den převzetí župního úřadu: Abauj-Turňanská (Košice 3. I. 1919, 10. I. [prozatímní správa] resp. 8. II. a 12. II. 1919 [župan]), Bratislavská (Bratislava 15. XII. 1918, 6. I. 1919), Gemersko-Malohontianská (Tisovec 29. XII. 1918, 31. XII. 1918), Hontianská (Šahy 8. I. 1919, 14. I. 1919), Komárenská (Komárno 30. I. 1919, 23. II. 1919), Liptovská (Lipt. sv. Mikuláš 18. XII. 1918, 19. II. 1919), Nitrianská (Skalica 21. XII. 1918, 4. I. 1919), Novohradská (Lučenec 5. I. 1919, 5. I. 1919), Oravská (Dolný Kubín 16. XII. 1918, 19. XII. 1918), Spišská (Levoča 17. XII. 1918, 8. I. 1919), Šarišská (Prešov 24. XII. 1918, 3. I. 1919), Tekovská (Kremnice 31. XII. 1918, 23. I. 1919), Trenčianská (Trenčín 17. XII. 1918, 19. XII. 1918), Turčianská (Turč. sv. Martin 15. XII. 1918, 16. XII. 1918), Užhorodská (Užhorod 30. I. 1919, 17. II. 1919), Zemplinská (Nové Mesto p. Šiatorem 2. I. 1919, 3. II. 1919), Zvolenská (B. Bystrica 2. I. 1919, 4. I. 1919). U župy Abauj-Turňanské značí prvá dvě data den jmenování prozatímního správce této župy a den, kdy se ujal úřadu; druhá dvě data vztahují se k jmenování župana a převzetí úřadu. Pro župy ležící celé v Podkarpatské Rusi jsou sídla župních úřadů a data jmenování županů tato: Mukačevo 12. V. 1919, Berehovo (zřízena expositura) 27. XI. 1919, V. Bočkov 18. VI. 1920 (počal úřadovati 6. VII. 1920).

Je pochybné, zda z nařízení ministra s plnou mocí pro správu Slovenska č. 3, 19 a 38 Úr. Nov. lze vyvoditi zásadu, že na celém Slovensku neměly nabývatí platnosti normy uherské, vydané po 28. X. 1918 (blíže Kalousek ve Veřejné správě II., str. 377).

Ad 3. Těšínsko. Pravá *crux interpretum* pro rozličné teorie s-ho ú. jest právní situace Těšínska před jeho definitivním rozdělením mezi Československo a Polsko, jež se stalo na základě usnesení konference velvyslanecké z 28. VII. 1920. Situace Těšínska podobala se — pozorována s čsl. hlediska — z části situaci v zemích historických, v některých směrech se však od ní lišila. Podoba spočívala v tom, že Těšínsko, tvořící část t. zv. zemí historických mělo hranice pevně stanovené, a nebylo je třeba jako na Slovensku teprve tvořiti, takže důvody, jež vedou k závěru, že historické země patří od 28. X. 1918 v celém rozsahu k čsl. s-mu ú., měly by platiti i pro Těšínsko (srov. Boh. fin. 1515 a 1579). Rozdíl však spočíval v tom, že na území toto činilo si nárok též Polsko, že toto území také z části obsadilo, takže republika Čsl. podařilo se uplatniti suverunitu jen na menší částce Těšínska, konečně pak v tom, že oba rivalisující státy uznaly opětne příslušnost třetího činitele, aby rozhodl o osudu tohoto území. Činitelem oním byla Nejvyšší rada, jež rozhodnutím z 27. IX. 1919 svěřila správu Těšínska zvláštní Mezinárodní komisi. Na tomto místě nelze se podrobněji zabývatí tímto případem (srov. Kalouskovy články v literatuře uvedené), avšak již z načrtnutých okolností jest patrné, proč nelze na Těšínsko — pokud jde o jeho příslušnost k republice Čsl. — aplikovati ani zásady ohledně zemí historických, ani ohledně Slovenska a Podkarpatské Rusi.

V situaci Těšínska je třeba s hlediska problému s-ch hranic rozeznávatí tři periody: prvou od převratu do příchodu Mezinárodní komise (28. X. 1918—30. I. 1920), druhou od příchodu této komise až do rozdělení sporného území (30. I.—10. VIII. 1920), třetí od definitivního rozdělení.

a) V první periodě drželo Československo fakticky západní (menší) část Těšínska, Polsko pak část východní. Územní podíl čsl. zvětšil se v únoru 1919 při stanovení demarkační čáry po bojích na Těšínsku. V tomto území vyvíjely činnost čsl. orgány podle čsl. právních norem a to v přesvědčení, že jde o území vlastní. Nutno

tudíž území toto pokládati v této době za část čsl. s-ho ú. Opačně tomu bylo v území východním, ovládaném Poláky; zde zbýval Československu jen nárok na toto území z důvodů historických, vyjadřovaný často slovy, že celé Těšínsko patří státoprávně k Československu.

b) V druhé periodě vykonávala veškeru vládu na Těšínsku Mezinárodní komise jakožto delegát Nejvyšší rady, jež se fakticky jakožto nejvyšší orgán vítězných mocností i právně (srov. čl. 91 St. Germainské smlouvy) pokládala za povolánu tímto územím disponovati. Za tohoto stavu, jenž byl Československem výslovně uznán, nutno připustiti, že v této periodě Těšínsko nelze čítati ani z části k čsl. s-mu ú.

c) Ve třetí periodě, počínající rozdělením Těšínska výrokem velvyslanecké konference z 28. VII. 1920, či přesněji skutečným převzetím přiřčených území dne 10. VIII. 1920, stala se část přiřčená Československu zajisté ihned částí čsl. s-ho ú.; podle vyhlášky zemského presidenta slezského ze 6. VIII. 1920 nabývaly na ní platnosti veškeré čsl. právní normy bez zvláštního vyhlášení. V tomto ustanovení možno shledávatí reflex zásadního stanoviska čsl., že Těšínsko náleželo již od počátku k republice Čsl.; tomuto nazírání odpovídalo by pak, že čsl. právní normy nabývaly na tomto území působnosti *ex tunc* nikoliv pouze *ex nunc*. Nutno ovšem připustiti, že tato zpětná působnost jest v mnohých oborech práva v praxi takřka neproveditelná.

O postavení Těšínska v době přechodné máme četnou judikaturu obou našich nejvyšších tribunálů. Není jednotná, do podrobností nelze tu zacházeti, zabývá se jimi Kalousek l. c. Zde budiž poukázáno jen na některé charakteristické nálezy. Opětne setkáváme se v nich s tvrzením, že celé Těšínsko náleželo státoprávně k Československu (Váž. civ. 1266, 1817, 5592, Váž. trest. 420, 787, 2978). Jiné nálezy zabývají se otázkou, patřilo-li celé Těšínsko k celnímu území čsl. (kladně Boh. fin. 1515, 2895, záporně Váž. civ. 5592, Váž. trest. 420), nebo k valutárnímu území čsl. (záporně Boh. adm. 2600, Boh. fin. 2979). Ohledně postavení soudů v části Těšínska obsazeném Poláky n. s. kolísá: v rozhodnutí Váž. civ. 550 pokládá ony soudy za orgány cizí státní moci, v rozhodnutí Váž. civ. 1266 chýlí se k názoru opačnému. Pokud jde o problém platnosti právních norem na Těšínsku srov. Boh. adm. 1439,

jenž odpovídá stanovisku zde naznačenému ohledně periody první, a řadu nálezů (Boh. fin. 2740, 5496, 6697, stojících na stanovisku, že po rozdělení Těšínska nabývaly v části přiřčené k Československu platnosti čsl. zákony bez zvláštního vyhlášení, avšak jen ex tunc.

Ad 4. Území inkorporované. Na rozdíl od Těšínska jest právní situace inkorporovaných území s hlediska problému s-ho ú. jasná. V podrobnostech bylo by uvést jen toto:

a) Hlučínsko bylo připojeno k republice Čsl. v důsledku ustanovení čl. 83 mírové smlouvy Versailleské. Smlouva tato nabyla mezinárodní účinnosti 10. I. 1920, přiřčené území bylo obsazeno 4. II.; dne 30. I. byl vydán a 13. II. vyhlášen zák. č. 76/1920 Sb., podle jehož § 1 rozšířil „stát čsl. svou suverenitu na část horního Slezska v mezích, které budou . . . určeny mezinárodní komisí“. Podle § 2 zůstaly v platnosti na Hlučínsku dosavadní právní normy, pokud je to slučitelné s čsl. svrchovaností. Podle § 3 nabývaly čsl. zákony vyhlášené ode dne 1. V. 1920 platnosti i na Hlučínsku. Platil tudíž s počátku na Hlučínsku i po inkorporaci materiálně právní řád dřívější, ovšem formálně jakožto československý. Aby i materiálně platil tam právní řád čsl., byla vláda zmocněna učiniti nařízením potřebná opatření (bližší viz heslo Hlučínsko). Ačkoliv v zák. č. 76/1920 Sb. není stanoveno výslovně datum inkorporace, nelze pochybovati, že jest jím den 4. II. 1920, kdy došlo k obsazení přiřčeného území (srov. § 1 nař. č. 152/1920 Sb.). Od toho dne tvoří tudíž Hlučínsko část s-ho ú. čsl.

b) Vitorazsko a Valticko připadlo k republice Čsl. v důsledku ustanovení čl. 27 mírové smlouvy St. Germainské, jež nabyla mezinárodní působnosti dne 16. VII. 1920. K obsazení těchto dvou území došlo dne 30. VII.; dne 23. VII. usnesl se Stálý výbor na opatření publikovaném dne 31. VII. č. 450 Sb. o inkorporaci těchto území, kdež se v § 2 výslovně praví, že dnem, kdy ona území budou zabrána republikou Čsl., rozšiřuje se na ně působnost mezinárodních smluv, zákonů a nařízení platných v Československu, jinými slovy od tohoto dne tvoří ono území část čsl. s-ho ú.

Ad 5. Pozdější změny čsl. s-ho ú. v době přechodné. Výjimečně nastaly případy, že před skončením doby přechodné, totiž před skončením prací delimitačních

komisí byly čsl. s. h. komisemi těmito stanovené pozměněny. Poněvadž tyto změny spadají ještě v pojem prvního určení hranice, nebylo třeba, aby Národní shromáždění projevilo s nimi souhlas ústavním zákonem. Patří sem tři případy: na Hlučínsku byly původně přiřčeny Československu provisorně tři obce Hať, Pišť a Ovsíště, o jejich definitivním osudu mělo se rozhodnouti teprve podle výsledku německopolského plebiscitu v Horním Slezsku. Na jeho základě přiřčeny definitivně k Československu obce Pišť a Hať, jež byly po té dne 16. III. 1922 obsazeny čsl. orgány. Na hranici čsl.-rumunské byly provedeny některé územní změny podle smlouvy ze 4. V. 1921 (podrobnosti viz heslo Hranice státní str. 799), výměna území stala se v poslední třetině června 1921. Na hranici čsl.-maďarské provedeny v r. 1923 menší územní úpravy u obce Šomošové. Ve všech těchto případech rozhodl patrně den skutečného obsazení dotyčného území čsl. orgány o jeho příslušnosti k republice Čsl. Srov. též nález Boh. adm. 10153, podle něhož na území, na němž vykonávala republika Čsl. dne 16. VII. 1920 svrchovanost, třebaž nespádalo do definitivně určených hranic Československa, jest pohlížeti jako na území, jež náleželo v onen den k republice Čsl. ve smyslu zák. č. 236/1920 Sb. Ve sporném případě šlo o obec postoupenou v r. 1921 Rumunsku.

II. Změny čsl. státního území po definitivním stanovení hranic.

Čsl. ústava mluví na dvou místech o změně s-ch hranic resp. s-ho ú. V § 3, odst. 3, praví, že ke změně s-ch hranic je třeba ústavního zákona, v § 64, odst. 1, č. 1, že ke smlouvě měnící s. ú. je třeba souhlasu Národního shromáždění, jenž se dává formou ústavního zákona.

Ustanovení tato vykládají se v praksi rigorózně, ústavní zákon se vyžaduje při sebe menší změně s-ho ú. a s-ch hranic, ba i tehdy, když jen nastává možnost takové změny (přeměna mokré hranice pevné v hranici pohyblivou). Podrobnosti viz heslo Hranice státní, str. 811—812. Nepatrné změny územní nastaly skutečně na hranici čsl.-německé smlouvami z 31. I. 1930 a 27. IX. 1935, dále plyne možnost takových změn z ustanovení jednotlivých hraničních statutů (krom statutu s Polskem), pročež se všemi těmito smlouvami projevilo resp. má projevit Národní shro-

máždění souhlas formou ústavního zákona. V ústavních zák. č. 102/1930 a č. 55/1935 Sb., jež byly již za tím účelem vydány, bylo zároveň prohlášeno, že změny s-ch hranic a s-ho ú. takto nastalé nabývají s mezinárodní účinností zároveň účinnosti vnitrostátní.

Je-li při změně s-ch h. získáno nové s. ú. pro Československo, jest nutno učiniti případná opatření organizační a uplatniti na něm účinnost čl. právních norem. To mohlo by se státi pro každý případ zvláště, tak tomu bylo u území inkorporovaných, může se tak státi též normou všeobecnou. V tomto směru byly vydány v Československu jednak zákony č. 40/1923 a č. 131/1925 Sb., jimiž byla vláda zmocněna do konce r. 1927 prováděti, pokud bylo třeba v důsledku úpravy s-ch hranic podle mírových smluv, v pohraničních územích změny administrativních obvodů všeho druhu, jednak zák. č. 151/1930 Sb., v jehož § 2 se praví, že dnem, kdy území získané při úpravě s-ch h. stává se součástí republiky Čsl., rozšiřuje se na ně právní řád platný v oblasti, k níž se ono území připojuje. V nař. č. 15/1934 Sb. byla na tomto podkladě vydána příslušná ustanovení ohledně území získaných od Německa smlouvou s 31. I. 1930, zároveň pak určeno, kam se území takto získaná připojují.

III. Ochrana čl. státního území.

A. Jak bylo vyloženo v závěrku části všeobecné, jest s. ú. chráněno jednak normami práva mezinárodního, jednak normami práva vnitrostátního. Co se týče ochrany mezinárodní platí o čl. s-m ú. to, co bylo svrchu řečeno v části všeobecné, neexistuje nějaká zvláštní úmluva, jež by chránila celistvost s-ho ú. čl.

B. Pokud jde o vnitrostátní ochranu čl. s-ho ú. je ochrana tato dána normami trojího druhu: totiž práva ústavního, správního a trestního.

1. S hlediska ústavního nutno upozorniti na § 3, odst. 1, úst. list., v němž se stanoví, že „území republiky Čsl. tvoří jednotný a nedílný celek“. Z ustanovení tohoto (srov. též § 3, odst. 2: „Nedílnou součástí tohoto celku jest...“ a § 4, odst. 1, „státní občanství jest jediné a jednotné“) plyne, že jednotlivé oblasti Čsl. republiky nemohou býti vybaveny takovou samostatností, že by nabyly povahy státu, čímž by se stala republika Čsl. státem

spolkovým. Dualismus je tudíž u nás nemožným. Nezdá se, že by každý z obou volených výrazů měl zaručovati ochranu s-ho ú. po jiné stránce, spíše měla býti zvolením dvou výrazů k vyjádření jediné základní myšlenky tato myšlenka zvláště zdůrazněna. Výraz těchto slov jest více politický nežli právní, nelze proto též sledovati rozpor v tom, že ústavní listina mluví v témž § 3 jednak o nedílnosti s-ho ú., jednak o změně s-ch hranic a v § 64 o změně s-ho ú.

2. Pokud jde o administrativní ochranu s-ho ú. bylo by v prvé řadě uvést § 1 branného zák., podle něhož čl. branná moc jest povolána k tomu, aby hájila trvání, celistvosti a svobody republiky Čsl. proti nepřátelům zevnějším. Dále třeba administrativní ochranu spatřovati v ustanovení § 13 úst. zák. č. 293/1920 a § 1 zák. č. 300/1920 Sb., podle nichž mohou býti vyhlášena mimořádná opatření též tehdy, nastanou-li události ohrožující zvýšenou měrou celistvost státu. V oboru práva tiskového poskytují jakousi administrativní ochranu s-ho ú. zák. č. 126/1933 Sb. v § 2 a zák. č. 140/1934 Sb. ve čl. IV., § 4 a. Konečně budiž upozorněno na zák. 147/1933 Sb. o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců, kdež v § 2 mezi trestnými činy podle něho stíhatelnými jest uvedena i činnost směřující proti celistvosti a ústavní jednotnosti republiky Čsl.

3. Trestní ochrana čl. s-ho ú. — na rozdíl od trestní ochrany s-ch h., o čemž viz heslo Hranice státní, str. 813 — jest dána zákonem na ochranu republiky. Podle § 1 dopouští se úkladů proti republice též ten, kdo se pokusí násilím změnit ústavu republiky, zejména pokud jde o samostatnost a jednotnost státu, nebo násilím přičleniti cizímu státu území republiky nebo odtrhnouti od něho jeho část. V § 14 prohlašuje se za trestného, kdo veřejně nebo před více lidmi pobuřuje proti samostatnosti a ústavní jednotnosti státu, v § 17 pak ten, kdo založí tajnou organizaci, jejímž účelem jest podvracet samostatnost a ústavní jednotnost státu.

Literatura.

D. Donati: „Stato e territorio“, 1924; K. Fricker: „Vom Staatsgebiet“, 1867; týž: „Gebiet und Gebietshoheit“, 1901; C. Gerber: „Grundzüge des deutschen Staatsrechts“, 1865; G. Gidel: „Le droit international public de la mer“, I, II, III (1932—1934); F. Giese: „Verfügungen über deutsches Staatsgebiet“, Archiv des

öffentl. Rechts XXVII (1918); týž: „Gebiet und Gebietshoheit“, Handbuch des Deutschen Staatsrechts, I, 1930; W. Hamel: „Das Wesen des Staatsgebietes“, 1933; K. Heimburger: „Der Erwerb der Gebietshoheit“, I., 1888; W. Henrich: „Theorie des Staatsgebietes“, 1922; týž: „Kritik der Gebietstheorien“, Zeitschrift für Völkerrecht, XIII. (1926); G. Jellinek: „Allgemeine Staatslehre“, 3. vyd., 1921, str. 394 a sl.; H. Kelsen: „Allgemeine Staatslehre“, 1925, str. 138 a sl.; týž: „Théorie générale du droit international public“, Académie de droit international Recueil des cours 1932, IV. str. 192 a sl.; B. Kučera: „Nový stát s hlediska práva mezinárodního“, Časopis pro právní a státní vědu, VII. (1924); P. Lapradelle: „La frontière“, 1928; Z. Neubauer: „Pojem státního území“, 1933; A. Prager: „Eigentum und Staatsgebiet“, Zeitschrift für öffentl. Recht, XIV. (1934); E. Radnitzky: „Die rechtliche Natur des Staatsgebietes“, Archiv für öffentl. Recht, XX. (1906); týž: „Meeresfreiheit und Meeresgemeinschaft“, tamtéž, XXII. (1907); týž: „Zur Lehre von der Gebietshoheit und der Exterritorialität“, tamtéž, XXVIII. (1912); W. Schade: „Wesen und Umfang des Staatsgebietes“, 1934 (s podrobným seznamem literatury); A. Schnitzer: „Staat und Gebietshoheit“, 1935; M. Schoenborn: „La nature juridique du territoire“, Académie de droit international. Recueil de cours 1929, V.; F. Scholz: „Räumliche Erweiterung der Gebietshoheit durch Rechtskonstruktion“, Zeitschrift für Völkerrecht, V. (1911); K. Schultheß: „Das internationale Wasserrecht“, 1915; H. Trierl: „Internationale Wasserläufe“, 1931; A. Verdross: „Die Verfassung der Völkerrechtsgemeinschaft“, 1926, str. 177 a sl.; týž: „Staatsgebiet, Staatengemeinschaft und Staatsgebiet“, Niemeyers Zeitschrift für internationales Recht, XXXVII. (1927); týž: „Règles générales du droit international de la paix“, Académie de droit international. Recueil des cours 1929, V., str. 365 a sl.; V. Vybrál: „Pojem státního území v moderní literatuře francouzské práva veřejného“, Všehrd, VIII. (1927). — O státním území pojednává se dále v příručkách práva mezinárodního, z nichž uvádíme jen několik nejznámějších a nejnovějších: A. Bustamante: „Droit international public“, I., 1934, str. 277 a sl.; P. Fauchille: „Traité de droit international public“, I., 2. část, 1925, str. 3-888 (s četnými literárními údaji u jednotlivých kapitol); A. Hobza: „Úvod do mezinárodního práva mírového“, II., 1935, str. 314 a sl.; Liszt-Fleischmann: „Das Völkerrecht“, 12. vyd., 1925, str. 136 a sl.; L. Oppenheim: „Mezinárodní právo“, I., 1924, str. 265 a sl.; K. Strupp: „Éléments du droit international public“, 1930, str. 145 a sl.; B. Tomsa: „Právo mezinárodní“, I., 1930, str. 155 a sl. V těchto příručkách je pravidelně citována i literatura. Srov. dále četná hesla ve Struppově Wörterbuch des Völkerrechts, I.—III., tak ku př. hesla: „Entstehung von Neustaaten“, „Gebietsentdeckung als Rechtstitel“, „Gebietserwerb“, „Inkorporationen“, „Landgebiet“, „Staatsensukzession“, „Staatsgebiet“, „Verselbstständigung von Staatsteilen“,

„Zession“, jakož i hesla týkající se jednotlivých složek státního území. Srov. také publikaci Společnosti Národů o konferenci pro kodifikaci mezinárodního práva, konané v Haagu 1930: „Actes de la conférence pour la Codification du droit international“, I., 1930.

L. Buza: „Die Entstehung der Tschechoslowakischen Republik im Lichte des Völkerrechts“, Zeitschrift für Völkerrecht, XIII. (1926); S. Dnistrianskyj: „Právní vznik československého státu“, Právník, LXVIII. (1929); M. Hlavička: „K otázce doby vzniku suverenity ČSR. v jednotlivých dnešních jejích částech“, Právník, LXI. (1922); týž: „Podkarpatská Rus, den připojení k republice Československé a význačné otázky s tím související“, Všehrd, III. (1922); A. Hobza: „La République tchécoslovaque et le droit international“, Revue Générale de droit international public, XXIX. (1922); týž: „Čsl. republika a mezinárodní právo“, Zahraniční politika, II. (1923); Š. Horský: „Obsazování Slovenska čs. vojskem v době od listopadu 1918 do 20. března 1919“, Vojskové rozhledy, XV. (1934); V. Kalousek: „Vznik státu Československého a judikatura“, Věstník min. vnitra, IX. (1927); týž: „La formation de l'État tchécoslovaque et la jurisprudence“, Bulletin de droit tchécoslovaque, II. (1928); týž: „Kdy nabývaly platnosti československé zákony na Podkarpatské Rusi“, Pocta k 60. narozeninám Dr. E. Háchy, 1932; týž: „Právní postavení Těšínska za plebiscitu“, Pocta k 60. narozeninám Dr. J. Hoetzla, 1934; týž: Dva příspěvky k otázce platnosti právních norem na Podkarpatské Rusi, Veřejná správa, II. (1932); týž: „Judikatura o Těšínsku v době plebiscitu“, tamtéž, V. (1935); B. Kučera: „Mezinárodní základy Československého státu“, Sborník věd právních a státních, XXVII. (1927); týž: „Les fondements internationaux de l'État Tchécoslovaque“, Bulletin de droit tchécoslovaque, II. (1928); J. Opočenský: „Vznik národních států v říjnu 1918“, 1927; Z. Peška: „Československá ústava a zákony s ní související“, I., II., 1935 (v dílu I. na str. 461—790 otištěny právní normy o státním území); L. Rašín: „Vznik a uznání Čsl. státu“, 1926; L. Spiegel: „Die Entstehung des Tschechoslowakischen Staates“, Sammlung gemeinnütziger Vorträge, č. 504/05 (1921); J. Šimák: „Československé státní území“, 1924; B. Tomsa: „Právo mezinárodní“, I., 1930, str. 149 a sl.; V. Vochoč: „Základy mezinárodního postavení ČSR.“, Čsl. vlastivěda, V., str. 632 a sl.; V. Vybrál: „K problému československého státního území“, Všehrd, VI. (1925).

† Vratislav Kalousek.

Statuty na Slovensku a P. Rusi.

I. Pojem a rozdelenie. — II. 1. Všeobecné predpisy. 2. Formálne predpisy o vydávaní a prevádzaní štatútov. 3. Hranice štatutárneho práva. 4. Vydávanie náhradných noriem. 5. Štatúty vydávané na základe zmocnenia. 6. Štatúty prestupkové. — III. 1. Recepčia a zmeny čsl. zákono-